

نگاهی به اقتصاد

مقدمه

عملکرد اقتصاد ایران طی پنج سال دوره برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور (۸۳-۱۳۷۹) اهداف عمده موردنظر در این برنامه را تا حدود بسیار زیادی تامین کرده است. علی‌رغم تحولات وسیع در اقتصاد جهانی در این دوره و بی‌ثباتی در بازارهای مالی عمده دنیا و افزایش ریسک سرمایه‌گذاری‌ها، به‌ویژه در منطقه خاورمیانه، سیاست‌های اجرا شده در چارچوب برنامه سوم، ثبات نسبی را برای اقتصاد کشور طی این دوره به ارمغان آورده است. البته در این فرآیند، تحولات منطقه خلیج فارس و حمله آمریکا به عراق و مناقشات سیاسی میان کشورهای منطقه و به تبع آن افزایش بهای محصولات صادراتی صادراتی منطقه خلیج فارس، به‌ویژه نفت خام، در دست‌آوردهای مثبت بدست آمده طی برنامه سوم تاثیر عمده‌ای داشته است.

مقایسه عملکرد کلان اقتصاد کشور طی دوره برنامه سوم با اهداف تعیین شده در این برنامه حاکی از متوسط رشد سالانه تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه (به قیمت ثابت سال ۱۳۷۶) به میزان ۵/۵ درصد می‌باشد، که حدوداً با هدف متوسط رشد این شاخص در برنامه سوم (براساس سال پایه ۱۳۷۸) یعنی ۶ درصد مطابقت دارد.

نرخ رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص طی سال‌های ۸۳-۱۳۷۹، معادل ۹/۳ درصد بوده که بسیار بیش از هدف تعیین‌شده برای این شاخص در برنامه سوم، یعنی ۷/۱ درصد می‌باشد. رشد قابل توجه سرمایه‌گذاری در کشور در این دوره عمدتاً به دلیل رشد سرمایه‌گذاری در ماشین‌آلات با متوسط نرخ رشد سالانه ۱۲/۳ درصد است.

به‌طور کلی پیش‌بینی جایگاه پایدار نفت خام و میعانات گازی در تامین بیش از ۷۰ درصد مصرف انرژی جهان طی سال‌های آینده و رشد قابل توجه متوسط قیمت نفت خام صادراتی کشور طی سال‌های اخیر، زمینه را برای تقویت هرچه بیشتر تراز حساب جاری موازنه پرداخت‌های کشور در حوزه تجارت خارجی، بهبود سطح پس‌انداز ناخالص ملی و نهایتاً رشد قابل توجه سرمایه‌گذاری طی سال‌های برنامه سوم فراهم نمود.

آمارهای کلان منتخب برای دوره برنامه سوم (۸۳-۱۳۷۹)

(درصد)

۱۳۸۳*	۱۳۸۲*	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹	
۴/۸	۶/۷	۷/۵	۳/۳	۵/۰	تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه (به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۷۶)
۱۳/۵	۱۳/۸	۶/۶	۱۰/۶	۷/۶	تشکیل سرمایه ناخالص داخلی (به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۷۶)
۴۲/۰	۳۹/۷	۳۶/۹	۳۵/۶	۳۳/۲	سهم تشکیل سرمایه از تولید ناخالص داخلی
۴۲/۱	۴۰/۱	۳۹/۰	۳۷/۶	۳۸/۶	نرخ پس‌انداز ناخالص ملی (سهم از تولید ناخالص داخلی)
۴۴۴۰۳	۳۲۹۹۱	۲۸۲۲۷	۲۳۹۰۴	۲۸۴۶۱	صادرات کالا (میلیون دلار)
۳۶۸۲۷	۲۷۳۵۵	۲۲۹۶۶	۱۹۳۳۹	۲۴۲۸۰	- نفت و گاز
۷۵۷۶	۶۶۳۶	۵۲۷۱	۴۵۶۵	۴۱۸۱	- سایر
۳۶۶۳۹	۲۹۵۶۱	۲۲۰۳۶	۱۸۱۲۹	۱۵۰۸۶	واردات کالا - فوب (میلیون دلار)
۸۲۸۲	۳۷۱۰	۴۶۶۷	۴۷۶۰	۶۵۲۹	تغییر در ذخایر بین‌المللی ^۱ (میلیون دلار)
۳۰/۲	۲۶/۱	۳۰/۱	۲۸/۸	۲۹/۳	نقدینگی
۱۵/۲	۱۵/۶	۱۵/۸	۱۱/۴	۱۲/۶	تورم
۱۵۶۶۵	۱۲۱۰۰	۹۲۵۰	۷۲۱۴	۷۹۵۳	بدهی‌های بالفعل خارجی در پایان دوره (میلیون دلار)

* ارقام مقدماتی است.

۱- از نیمه اول سال ۱۳۷۹ به بعد، تغییر در ذخایر بین‌المللی شامل تغییر در حساب ذخیره ارزی و تغییر در ذخایر بین‌المللی بانک مرکزی می‌باشد.

تصویر کلان اقتصاد کشور در سال ۱۳۸۳

در سال ۱۳۸۳، اقتصاد ایران برخلاف انتظارات اولیه با شتاب کمتری به روند رو به رشد خود طی برنامه سوم ادامه داد. براساس ارقام مقدماتی رشد اقتصادی از ۶/۷ درصد در سال ۱۳۸۲، به ۴/۸ درصد در سال ۱۳۸۳ تقلیل یافت. علت عمده کاهش نرخ رشد تولید را باید در کاهش نرخ رشد فعالیت‌های کشاورزی، ساختمان و نفت جستجو کرد. همچنین نرخ رشد تولید ناخالص داخلی بدون نفت در سال ۱۳۸۳ معادل ۵/۱ درصد بود که در مقایسه با رشد ۵/۹ درصد سال ۱۳۸۲ کاهش نشان می‌دهد. در این سال بیشترین نرخ رشد مربوط به بخش صنعت با نرخ رشدی معادل ۱۲/۵ درصد و کمترین نرخ رشد مربوط به بخش ساختمان با نرخ رشد منفی ۵/۹ درصد می‌باشد.

بخش خارجی

در سال ۱۳۸۳، واردات و صادرات به ترتیب با ۲۳/۹ و ۳۰/۶ درصد رشد نسبت به دوره مشابه سال قبل به ترتیب به ۳۶۶۳۹ و ۴۴۴۰۳ میلیون دلار بالغ گشت. تعدیل نسبی مقررات و ضوابط بازرگانی خارجی، آرایه تسهیلات و تشویق‌های گوناگون به صادرکنندگان، حذف تدریجی موانع غیرتعرفه‌ای واردات و صادرات و کاهش قابل توجه بیش‌پرداخت اعتبارات اسنادی موجب تسهیل مبادلات خارجی کشور در سال ۱۳۸۳ بوده است. همچنین کل تعهدات خارجی کشور در این دوره با ۱۵/۳ درصد افزایش (با احتساب هزینه‌های بهره بدهی‌های قطعی) به ۴۰/۰ میلیارد دلار در پایان سال ۱۳۸۳ رسید.

حساب ذخیره ارزی

طبق ماده ۶۰ اصلاحی قانون برنامه سوم توسعه^۱ و به منظور ایجاد ثبات در میزان درآمدهای ارزی حاصل از صدور نفت خام در برنامه سوم و تبدیل دارایی‌های حاصل از

۱- این ماده در چارچوب قانون برنامه چهارم توسعه (۸۸-۱۳۸۴) تحت‌عنوان ماده (۱) به اجرا در خواهد آمد.

فروش نفت خام به دیگر انواع ذخایر و سرمایه‌گذاری و فراهم کردن امکان تحقق فعالیت‌های پیش‌بینی‌شده در برنامه، دولت مکلف گردید از سال ۱۳۷۹ مازاد درآمدهای ارزی حاصل از صادرات نفت خام نسبت به ارقام پیش‌بینی شده اصلاحیه جدول شماره (۲) قانون برنامه سوم را در حساب سپرده دولت نزد بانک مرکزی تحت عنوان "حساب ذخیره ارزی حاصل از صادرات نفت خام" نگاهداری نماید.

براساس بند "ب" این ماده، چنانچه در طول سال‌های برنامه سوم، درآمد ارزی حاصل از صدور نفت خام، کمتر از ارقام مندرج در برنامه (اصلاحیه جدول شماره (۲) قانون برنامه سوم) می‌بود، دولت مجاز به برداشت از این حساب در فواصل زمانی سه ماهه می‌باشد.

اصلاحیه جدول شماره (۲) قانون برنامه سوم توسعه

(میلیون دلار)

سال						شرح
۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹	۱۳۷۸	
۱۶۱۰۰	۱۵۴۳۸	۱۲۸۰۰	۱۲۸۶۴	۱۱۵۰۰	۱۰۹۵۲	فروش نفت خام در قانون بودجه

به علاوه بر اساس بند "ج" همین ماده به دولت اجازه داده شد که حداکثر معادل ۵۰ درصد از حساب ذخیره ارزی برای سرمایه‌گذاری و تامین بخشی از اعتبارات مورد نیاز طرح‌های تولیدی و کارآفرینی صنعتی، معدنی، کشاورزی، حمل و نقل و خدمات فنی مهندسی بخش غیردولتی که توجیه فنی و اقتصادی آنها به تایید وزارتخانه‌های تخصصی ذیربط رسیده است، از طریق شبکه بانکی داخلی و بانک‌های ایرانی خارج از کشور به صورت تسهیلات با تضمین کافی اختصاص داده شود.

طبق بند "۳" از آیین‌نامه اجرایی ماده ۶۰ اصلاحی قانون برنامه سوم، مصوب سال ۱۳۷۹، بانک مرکزی موظف گردید از ابتدای سال ۱۳۸۰ در طول چهار ماه اول هر سال معادل ریالی صددرصد درآمد ارزی حاصل از صادرات نفت خام را در ماه‌های یادشده به حساب درآمد عمومی دولت واریز نماید و از ماه پنجم تا تامین سقف مجاز ایجاد تعهدات ارزی سال، معادل ریالی $(\frac{1}{12})$ سقف مزبور را به حساب درآمد عمومی و بقیه را به صورت ارزی به حساب ذخیره ارزی واریز نماید. پس از تامین تمام بودجه سالانه، کلیه مبالغ دریافتی به حساب ذخیره ارزی واریز می‌گردد.

طبق ماده "۸" این آیین‌نامه، هیاتی مرکب از رئیس سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، وزیر امور اقتصادی و دارایی، رئیس کل بانک مرکزی و دو نفر نماینده به انتخاب رئیس جمهور به عنوان امنای حساب ذخیره ارزی جهت حسن اجرای قانون و اتخاذ تصمیم در موارد تعیین شده در آیین‌نامه به شرح ذیل تشکیل گردید:

الف: نحوه تعیین اولویت طرح‌ها جهت استفاده از تسهیلات موضوع این آیین‌نامه.

ب: تعیین روش محاسبه و نرخ سود تسهیلات اعطایی براساس پیشنهاد بانک مرکزی.

پ: زمان بازپرداخت تسهیلات اعطایی.

ت: نحوه پی‌گیری وصول مطالبات.

ث: تعیین چارچوب قراردادهای سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی با بانک‌های عامل.

ج: تعیین کارمزد بانک‌های عامل.

نرخ سود برای تسهیلات به طور عام از محل این حساب ۲ درصد بالای نرخ سود

بازار بین بانکی ارزی در بازار بین‌المللی تعیین گردیده است.

به‌طور کلی حساب ذخیره ارزی برای کشوری همچون ایران که یک صادرکننده

نفت می‌باشد، دارای اهمیت بسیاری است. در اصل، بی‌ثباتی و نوسان شدید درآمدهای

نفتی همواره ثبات اقتصادی کشور را به مخاطره انداخته است و وجود چنین حسابی علاوه بر آنکه می‌تواند موجب کنترل هرچه بیشتر بر نحوه هزینه نمودن ثروت ملی و ذخیره این ثروت به صورت پس‌انداز برای نسل‌های آینده باشد، حتی‌المقدور اقتصاد کشور را از چرخه‌های رکود و رونق در امان نگاه می‌دارد.

بررسی‌های مقدماتی نشان می‌دهد که مانده دارایی‌های حساب ذخیره ارزی در پایان سال ۱۳۸۲، ۱۰۱۸۴ میلیون دلار بوده که شامل ۸۴۴۳ میلیون دلار موجودی نقدی و ۱۷۴۱ میلیون دلار مطالبات بابت تسهیلات اعطایی می‌باشد. با توجه به منابع ورودی و خروجی به حساب مذکور طی سال ۱۳۸۳، برآورد می‌گردد که مانده حساب در پایان این سال به ۱۳۰۱۷ میلیون دلار افزایش یابد، که از این مبلغ ۳۵۸۲ میلیون دلار آن مطالبات از بابت تسهیلات اعطایی می‌باشد. به علاوه پیش‌بینی می‌گردد که موجودی نقدی حساب مذکور در پایان سال ۱۳۸۳ معادل ۹۴۳۵ میلیون دلار باشد. همچنین ارزش قراردادهای منعقد شده بین بانک‌ها و متقاضیان تسهیلات از محل حساب ذخیره ارزی تا اسفند ماه سال ۱۳۸۳ معادل ۶۸۷۴ میلیون دلار بوده که ۹۷/۱ درصد آن به بخش صنعت تعلق داشته است.

به‌طور کلی تشکیل حساب ذخیره ارزی و اختصاص بخشی از منابع این حساب به سرمایه‌گذاری‌های تولیدی و کارآفرینی، موجبات ظرفیت‌سازی‌های تولیدی و اشتغال برای نسل‌های آینده را فراهم نموده، که می‌تواند یکی از اشکال پس‌انداز به حساب آید. به علاوه ساز و کار طراحی شده در این حساب برای ثبات در درآمدها و هزینه‌های عمومی دولت طی سال‌های برنامه سوم به ثبات اقتصادی هرچه بیشتر کشور علی‌رغم شرایط اقتصادی - سیاسی پرنوسان بین‌المللی کمک بسیاری می‌نماید. نهایتاً اخذ وثیقه‌های قابل قبول از سوی بانک‌های عامل و بررسی صحیح طرح‌های سرمایه‌گذاری غیردولتی از نظر توجیه فنی، مالی و اقتصادی در چارچوب این حساب، ساز و کاری

برای به اجرا درآوردن طرح‌های سود آور بوده است. لذا برداشت مکرر و بی‌رویه از این حساب و تبدیل آن به ریال نه تنها دارای آثار سوئی بر رشد نقدینگی و تورم در کشور می‌باشد، بلکه اهداف اولیه از تشکیل این حساب را نیز به خطر می‌اندازد.

حساب ذخیره ارزی

(میلیون دلار)

مقدماتی	سال				
	۱۳۸۲	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹	
۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹	
۱۰۴۴۱	۵۷۹۸	۵۹۱۳	۲۱۶۸	۵۹۴۴	منابع
۹۴۴۹	۵۴۳۶	۵۱۲۹	۸۱۴	۰	مصارف
۹۴۳۵	۸۴۴۳	۸۰۸۲	۷۲۹۸	۵۹۴۴	موجودی نقدی در پایان سال
۳۵۸۲	۱۷۴۱	۷۰۵	۱۴۲	۰	مطالبات مربوط به تسهیلات ارزی
۱۳۰۱۷	۱۰۱۸۴	۸۷۸۷	۷۴۴۰	۵۹۴۴	دارایی حساب ذخیره ارزی

ماخذ: اداره عملیات ارزی بانک مرکزی ج.ا.ا.

سهم بخش‌های مختلف اقتصادی از مجموع قراردادهای منعقد شده تا پایان

اسفند ماه ۱۳۸۳

سهم (درصد)	مبلغ کل قراردادها (میلیون دلار)	بخش اقتصادی
۹۷/۱	۶۶۷۷	صنعت
۰/۱	۸	معادن
۰/۱	۹	کشاورزی
۱/۶	۱۱۱	حمل و نقل
۱/۰	۶۹	خدمات فنی و مهندسی
۱۰۰	۶۸۷۴	جمع

وضعیت بودجه

در سال ۱۳۸۳، شاهد عدم تحقق درآمدهای مالیاتی و سایر درآمدهای دولتی به ترتیب به میزان ۵/۱ و ۳۵/۴ درصد می‌باشیم، در حالی که در همین دوره درآمدهای عمومی دولت به‌طور کلی به میزان ۳۱/۴ درصد نسبت به دوره مشابه سال قبل رشد داشته است. با رشد پرداخت‌های هزینه‌ای دولت در این دوره نسبت به دوره مشابه سال قبل به میزان ۳۰/۱ درصد، تراز عملیاتی دولت در پایان بهمن ماه سال ۱۳۸۳ با ۱۲۸۳۳۵/۸ میلیارد ریال کسری مواجه شد.

علیرغم رشد ۱۷/۳ درصدی واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای (شامل فروش نفت) در سال ۱۳۸۳ و تحقق این بخش از درآمدهای دولت به میزان ۰/۴ درصد بیش از مقدار مصوب و با وجود آنکه تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (پرداخت‌های عمرانی) نیز در این دوره با ۳۵/۵ درصد عدم تحقق نسبت به ارقام مصوب بودجه روبرو گردید، اما مجموع تراز عملیاتی و سرمایه‌ای در پایان سال ۱۳۸۳ با ۴۰۸۵۳/۰ میلیارد ریال کسری مواجه شد.

بخش پولی

نقدینگی براساس آمارهای مقدماتی در سال ۱۳۸۳ نسبت به پایان سال قبل معادل ۳۰/۲ درصد رشد داشته، که نسبت به رشد سال قبل (۲۶/۱ درصد) با افزایش قابل توجهی روبرو بوده است. ترکیب نقدینگی حاکی از کاهش سهم پول و افزایش سهم شبه پول در نقدینگی است که عمده‌ترین دلیل آن کاهش تورم و افزایش نرخ سود واقعی بانک‌ها می‌باشد.

خالص دارایی‌های خارجی سیستم بانکی با سهمی معادل ۲۷/۰ واحد درصد از رشد نقدینگی، همچنان عمده‌ترین عامل موثر در رشد نقدینگی کشور می‌باشد.

همچنین مطالبات از بخش غیردولتی سیستم بانکی (بدون سود و درآمد سال‌های آتی) نیز در سال ۱۳۸۳ با سهم از رشد خالص دارایی‌های داخلی سیستم بانکی معادل ۲۸/۱ واحد درصد نسبت به سال گذشته (۲۶/۵ واحد درصد) رشد نشان می‌دهد.

مهم‌ترین سیاست‌های اتخاذ شده در بخش پولی در این سال، کاهش مجدد نرخ سود مورد انتظار تسهیلات بانکی و افزایش سهم مصارف آزاد بانک‌ها در اعطای تسهیلات بانکی بوده است. براساس مصوبه شورای پول و اعتبار از ابتدای سال ۱۳۸۳، بانک‌های کشور مجاز گردیدند تا معادل ۴۵ درصد از افزایش در مانده تسهیلات اعطایی خود به بخش غیردولتی را خارج از سهم‌های تعیین شده برای بخش‌های مختلف اقتصادی اختصاص دهند. همچنین بانک‌های غیردولتی و موسسات اعتباری به دلیل دور بودن از الزامات دولتی در اعطای تسهیلات و برخورداری از نرخ‌های سود بالاتر (نسبت به بانک‌های دولتی) به موفقیت چشمگیری در جذب سپرده‌های بخش غیردولتی نایل شده‌اند، به طوری که سهم سپرده‌های جذب شده توسط بانک‌های مزبور از ۳ درصد از کل سپرده‌های بخش غیردولتی سیستم بانکی در سال ۱۳۷۹ به ۷ درصد در سال ۱۳۸۳ رسیده است.

در سال ۱۳۸۳ پایه پولی ۱۸/۱ درصد افزایش داشته است. افزایش خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی (۴۸/۸ واحد درصد) بیشترین سهم را در افزایش پایه پولی داشته، که علت عمده آن خرید ارز از دولت توسط بانک مرکزی برای تامین منابع ریالی بودجه و عدم فروش کامل آن در بازار ارز می‌باشد. ادامه این روند و انبساط پایه پولی و عدم اعمال اقدامات بازدارنده، می‌تواند اقتصاد کشور را با بحران‌های جدی در زمینه افزایش نقدینگی و تورم روبرو سازد.

عوامل موثر بر رشد پایه پولی

سهام در رشد (واحد درصد)		درصد تغییر			مانده در پایان دوره		
۱۳۸۳ بعد از تعدیل	*۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۲	*۱۳۸۳	۱۳۸۲	
۱۸/۱	۱۸/۱	۷/۶	۱۸/۱	۷/۶	۱۵۲۰۴۰/۰	۱۲۸۷۱۰/۹	* پایه پولی
۳۵/۸	۴۸/۸	۳۰/۶	۵۳/۲	۴۵/۰	۱۸۰۸۴۳/۹	۱۱۸۰۴۲/۶	- خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی
-۹/۱	-۹/۱	-۱/۸	-۱۵/۱	-۲/۶	۶۶۲۲۴/۴	۷۷۹۷۷/۳	- خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی
-۱/۵	-۱/۵	-۰/۶	-۸/۱	-۳/۲	۲۱۶۲۴/۰	۲۳۵۴۲/۲	- مطالبات بانک مرکزی از بانک‌ها
-۷/۱	-۲۰/۱	-۲۰/۶	-۲۸/۴	-۳۷/۳	-۱۱۶۶۵۳/۳	-۹۰۸۵۱/۲	- خالص سایر اقلام
۳۰/۲	۳۰/۲	۲۶/۱	۳۰/۲	۲۶/۱	۶۸۵۶۹۷/۵	۵۲۶۵۹۶/۴	* نقدینگی
۲۳/۸	۲۷/۰	۰/۳	۲۲۸/۲	۲/۰	۲۰۴۲۹۱/۷	۶۲۳۴۹/۷	- خالص دارایی‌های خارجی سیستم بانکی
۶/۴	۳/۲	۲۵/۸	۳/۷	۳۰/۳	۴۸۱۴۰۵/۸	۴۶۴۳۴۶/۷	- خالص دارایی‌های داخلی سیستم بانکی
-۱/۲	-۱/۲	-۰/۱	-۹/۶	-۰/۷	۵۸۲۱۹/۹	۶۴۴۱۱/۹	خالص مطالبات از دولت
۱/۳	۱/۳	-۰/۷	۱۱/۵	-۴/۴	۶۸۳۲۳/۸	۶۱۲۷۴/۶	خالص مطالبات از موسسات و شرکت‌های دولتی
۲۸/۱	۲۸/۱	۲۶/۵	۳۸/۱	۳۹/۹	۵۳۶۱۵۰/۴	۳۸۸۲۲۲/۷	مطالبات از بخش غیردولتی
-۲۱/۸	-۲۵/۰	۰/۱	-۲۶۵/۸	۱/۰	-۱۸۱۲۸۸/۳	-۴۹۵۶۳/۵	خالص سایر اقلام

* ارقام مقدماتی است.

- پس از تعدیل ارزیابی خالص دارایی‌های خارجی.

وضعیت بورس

تعداد و ارزش سهام معامله شده در بورس اوراق بهادار تهران در سال ۱۳۸۳ نسبت به سال قبل به ترتیب از رشدی معادل ۸۱/۱ و ۵۵/۸ درصد برخوردار بود. همچنین متوسط بازدهی سرمایه‌گذاری در بورس (رشد شاخص قیمت و بازده) در سال ۱۳۸۳ برابر با ۱۳/۶ درصد روبرو بود. شاخص قیمت سهام (کل، مالی و صنعت) به ترتیب از ۶/۴، ۴۷/۴ و ۸/۴- درصد رشد نسبت به پایان سال قبل برخوردار گردید. رشد قابل‌ملاحظه شاخص مالی به دلیل استقبال گسترده سرمایه‌گذاران از سهام شرکت‌های بزرگ سرمایه‌گذاری غدیر، ملی، پتروشیمی و صندوق بازنشستگی و سهام بانک‌های غیردولتی بوده است.

کاهش شاخص صنعت در سال ۱۳۸۳ نسبت به سال گذشته حاکی از بروز نااطمینانی و افزایش ریسک سرمایه‌گذاران به واسطه مسایل بین‌المللی و منطقه‌ای می‌باشد. این مسایل موجب تمایل بیشتر سرمایه‌گذاری به خرید سهام با ریسک کمتر شرکت‌های سرمایه‌گذاری شده است. همچنین شاخص بازده نقدی سهام نسبت به پایان سال قبل ۶/۷ درصد رشد داشته است.

شاخص قیمت‌ها

در سال ۱۳۸۳ نرخ رشد دو شاخص عمده فروشی و تولید کننده نسبت به سال قبل افزایش و نرخ رشد شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی (نرخ تورم) کاهش داشته است. در همین ارتباط متوسط شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی، شاخص عمده فروشی و شاخص تولیدکننده در سال ۱۳۸۳ نسبت به دوره مشابه سال قبل به ترتیب ۱۵/۲، ۱۴/۷ و ۱۶/۸ درصد رشد داشت. ارقام مشابه در سال ۱۳۸۲ به ترتیب ۱۵/۶، ۱۰/۱ و ۱۵/۶ درصد بود.

نرخ رشد کاهنده شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی و نرخ‌های رشد فزاینده شاخص‌های تولیدکننده و عمده‌فروشی در سال ۱۳۸۳ به مفهوم کاهش حاشیه سود (mark-up) در سطح خرده‌فروشی در این سال است. البته به دنبال آغاز روند رشد فزاینده شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در ماه‌های پایانی سال ۱۳۸۳ و پیش‌بینی تداوم این روند، شواهد دال بر عدم تداوم روند کاهنده حاشیه سود در سطح خرده‌فروشی در ماه‌های آتی است.

افزایش شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در سال ۱۳۸۳ بیشتر ناشی از افزایش شاخص بهای دو گروه اصلی "مسکن، سوخت و روشنایی" و "خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات" بود. به طوری که این دو گروه اصلی به ترتیب ۳۸/۸ و ۳۱/۶ درصد از تغییرات شاخص مذکور را به خود اختصاص دادند.

رشد شاخص‌های قیمت

(۱۳۷۶=۱۰۰)

۱۳۸۳		۱۳۸۲		
درصد تغییرات	شاخص	درصد تغییرات	شاخص	
۱۵/۲	۲۷۴/۵	۱۵/۶	۲۳۸/۲	شاخص بهای کالاها و خدمات مصرف (CPI)
۱۴/۷	۲۴۱/۹	۱۰/۱	۲۱۰/۹	شاخص بهای عمده‌فروشی (WPI)
۱۶/۸	۲۸۸/۳	۱۵/۶	۲۴۶/۸	شاخص بهای تولیدکننده (PPI)

در انتها خاطرنشان می‌گردد که علی‌رغم دست‌آوردهای ارزنده به دست آمده طی سال‌های برنامه سوم، به‌ویژه در رابطه با ثبات اقتصادی، همچنان کشور با چالش‌های عمده‌ای، همچون کند بودن رشد اقتصادی، پایین بودن حجم صادرات غیرنفتی در

مقایسه با حجم فعالیت‌های اقتصادی و وابستگی درآمدهای عمومی دولت به نفت، رشد شدید واردات، برداشت مکرر از حساب ذخیره ارزی و آثار تبدیل آن به ریال بر نقدینگی، عدم امکان استفاده از ابزارهای کارآمد جهت اعمال سیاست‌های پولی و خنثی‌سازی رشد خالص دارایی‌های خارجی، حجم بالای بدهی دولت به سیستم بانکی و تسهیلات تکلیفی بانک‌ها و نهایتاً نرخ تورم دورقمی و استمرار آن روبرو می‌باشد. از اینرو، لازم است در اجرای اهداف تعیین شده در برنامه چهارم به‌ویژه در شرایط حساس کنونی و با وجود انواع تنش‌های بین‌المللی و منطقه‌ای نهایت تلاش به‌عمل آید.

پروفیسر شہناز گاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی